

T.C.

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

AFRİKA'DA KALKINMADA KADINLARIN ROLÜ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

DENİZ KARAKAŞ

Ekim - 2019

T.C.

İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

AFRİKA'DA KALKINMADA KADINLARIN ROLÜ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

DENİZ KARAKAŞ

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Ahmet KAVAS

Ekim - 2019

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü bünyesinde hazırladığım bu Yüksek Lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu tezde;

- 1- Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;
- 2- Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açıkça ifade ederek gösterdiğimi;
- 3- Alıntılanan başkalarına ait tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. de dahil olmak üzere) atıflarla belirttiğimi;
- 4- Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini kaynak göstererek atıfta bulunduğum gibi, yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

Deniz KARAKAŞ

İMZA SAYFASI

Deniz KARAKAŞ tarafından hazırlanan ‘Afrika’da Kalkınmada Kadınların Rolü’ başlıklı bu yüksek lisans tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında hazırlanmış ve jürimiz tarafından kabul edilmiştir.

JÜRI ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

[Prof. Dr. Ahmet KAVAS]

.....

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler:

[Dr. Muhammed TANDOĞAN]

.....

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

[Prof. Dr. Nurettin GEMİCİ]

.....

Kurumu: İstanbul Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi:// 2019

ÖNSÖZ

Çalışmamızda Afrikalı kadınların kıtanın kalkınmasındaki rolü irdelenmeye çalışılmıştır. Afrika’da kadının toplumdaki yerini, bilhassa ekonomi ve politikadaki etkinliğini, karşılaştıkları engelleri, ardından dört başarılı kadın rol modeli temel olarak, Afrika’da öne çıkan kadınların hikâyelerini incelemek bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Yüksek lisans eğitimim ve bu çalışma süresince yoğun mesailerine rağmen değerli yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen başta Prof. Dr. Ahmet KAVAS ve Dr. Muhammed TANDOĞAN, Prof. Dr. Nurettin GEMİCİ hocalarıma, her daim bu alandaki çalışmalarımı teşvik eden ve destekleyen annem Nilüfer KARAKAŞ ve babam Ergin KARAKAŞ’a teşekkürlerimi arz ederim.

Deniz KARAKAŞ

ÖZ

AFRİKA'DA KALKINMADA KADINLARIN ROLÜ

Bu tez çalışmasında, Afrika'da kadının toplumsal yerine değinilerek, kıtanın kalkınması noktasında kadınların rolü araştırılmaktadır. Bahsi geçen çalışmada sırasıyla, Afrika'da ekonomi, politika, sanat, spor, aile alanlarında kadınların kalkınmaya katkısı, bu alanlarda başarılı kadın figürleri ve Afrikalı kadınların karşılaştığı başlıca engeller üzerine incelemelerde bulunmaktadır. Ayrıca bu çalışma, kıtada kadınların neden güçlendirilmesi gerektiğini nedenleriyle anlatmaktadır. Çalışmanın son bölümünde ise kıtanın yükselişine değerli katkılarda bulunan ve başarılarıyla öne çıkmış dört Afrikalı kadının hayat hikâyelerine yer verilmektedir. Hem Afrika'nın hem de Liberya'nın ilk kadın devlet başkanı seçilen Ellen Johnson Sirleaf, Mali Eski Kültür ve Turizm Bakanı Aminata Traoré, Uluslararası Ceza Mahkemesi Başsavcısı Fatou Bensouda ve Etiyopya Devlet Başkanı Sahle-Work Zewde bu tez çalışmasında hem biyografik hem de fikri olarak inceleneceklerdir.

Anahtar Kelimeler: Afrika, Afrikalı Kadınlar, Kalkınma, Ellen Johnson Sirleaf, Aminata Traoré, Fatou Bensouda, Sahle-Work Zewde.

ABSTRACT

THE ROLE OF WOMEN IN AFRICAN DEVELOPMENT

In this thesis, the role of women in African development is investigated via researching women's status in African societies. In above-mentioned thesis, the economic & political contribution of women to the development of the continent, successful African female role models on art, sport, economy and politics and the main obstacles of African women are examined. Furthermore, the reasons of the African women empowerment are explained. In the last part of the thesis, the biographies of four successful African women, who has strongly contributed the rising of the continent, are explored. The biographies of four African women role models, who are the first female president in both Liberia and Africa, Ellen Johnson Sirleaf, Former Culture and Tourism Minister in Mali, Aminata Traoré, The Attorney-General at International Criminal Court, Fatou Bensouda and the first female president of Ethiopia, Sahle-Work Zewde, are examined in an intellectual way.

Key Words: Africa, African Women, Development, Ellen Johnson Sirleaf, Aminata Traoré, Fatou Bensouda, Sahle-Work Zewde.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ŞEKİL ve TABLO LİSTESİ.....	vii
KISALTMALAR.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AFRİKA'DA KADINLARIN TOPLUMDAKİ ROLÜ

1.1. Afrikalı Kadınların Ekonomideki Rolü.....	2
1.2. Afrikalı Kadınların Politikadaki Rolü.....	5
1.3. Afrikalı Kadınların Sanattaki Rolü.....	10
1.4. Afrikalı Kadınların Spordaki Rolü.....	14
1.5. Afrikalı Kadınların Ailedeki Rolü.....	14
1.6. Afrikalı Kadınların Karşılaştıkları Engeller ve Sorunlar.....	15
1.7. Afrikalı Kadınların Güçlendirilmesinin Gerekçeleri.....	17

İKİNCİ BÖLÜM

AFRİKA'NIN BAŞARILI DÖRT KADIN ÖRNEĞİ

2.1. Afrika'nın İlk Kadın Devlet Başkanı: Ellen Johnson Sirleaf, Liberya.....	18
2.2. Mali Eski Kültür ve Turizm Bakanı, Politik Aktivist ve Yazar: Aminata Traoré, Mali.....	21
2.3. Uluslararası Ceza Mahkemesi Başsavcısı: Fatou Bensouda, Gambiya.....	24

2.4. Etiyopya’nın İlk Kadın Devlet Başkanı: Sahle-Work Zewde, Etiyopya....	27
SONUÇ	29
KAYNAKLAR	30

ŞEKİL ve TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. Tarım Sektöründeki Kadın İşgücünün Bölgelere ve Yıllara Göre Dağılımı.....	2
Tablo 2. Afrika’da Üst Düzey Kadın Yöneticilerin Bölge ve Sektör Bazlı Dağılımı.....	4
Tablo 3. Afrika’da Kadın Vekil ve Kabine Üyelerinin Yıllara Göre Artışı.....	6
Tablo 4. Dünya Geneline ve Afrika’da Parlamentolardaki Kadın Vekil Oranları	8
Tablo 5. Dünya Geneline ve Afrika’da Kadın Kabine Üyesi Oranları.....	9
Tablo 6. Afrika Sinema Sektöründe Ünlü Kadınların Dağılımı.....	11
Şekil 1. Ellen Johnson Sirleaf.....	18
Şekil 2. Aminata Dramane Traoré.....	22
Şekil 3. Fatou Bensouda.....	25
Şekil 4. Sahle-Work Zewde.....	27

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AU	: Afrika Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
ECOWAS	: Batı Afrika Ülkeleri Ekonomi Topluluğu
ICC	: Uluslararası Ceza Mahkemesi

GİRİŞ

Afrika, genellikle olumsuz algısıyla önümüze konan bir kıta olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle kadın ve çocuklar üzerinden oluşturulan bu algılar bütününe gerçekliği tartışmaya açıktır.

Afrika’da bilhassa altyapı ve sağlık konularında yetersizliklerin varlığı yadsınamaz. Ancak kalkınmakta olan bu kıta, pek çok umut verici gelişmeye de ev sahipliği yapmaktadır. Bunlardan biri de kadınların güçlendirilmesidir.

Afrika’da kadınlar gizli kahramanlardır. Ekonomide, politikada, sanatta ve sporda pek çok başarıya imza atan Afrikalı kadınlar mevcuttur. Ancak söz konusu kadınlar, bilhassa ekonomide kayıt dışı olarak çalışmalarını sürdürmektedirler.

Son bölümde de görebileceğiniz üzere, her türlü engelle rağmen, başarıya ulaşmış ve kıtaya değerli katkıları olmuş dört Afrikalı kadın rol modelin hayat hikâyeleri umut vericidir.

Ellen Johnson Sirleaf, Afrika’nın ilk kadın devlet başkanı olarak ülkesinde iç çekişmelerin, yolsuzluğun önüne geçmek için çalışmalarda bulunmuş ayrıca kadınların güçlendirilmesi hususunda öncü bir isme dönüşmüştür.

Aminata Traoré, Mali Eski Kültür ve Turizm Bakanı olarak, politik aktivist ve yazar kimliğiyle Batı’nın Afrika üzerindeki klişe algılarını cesurca eleştirmiştir.

Fatou Bensouda, Uluslararası Ceza Mahkemesi Başsavcısı olarak, adaletin peşinde bir ömür sürmüş ve soykırım suçlularının ceza almasını sağlamıştır.

Sahle-Work Zewde ise Etiyopya’nın kadın devlet başkanı olarak hala görevini sürdürmekte ve özelde ülkesine genelde ise Afrika’ya kalkınma konularında değerli katkılarda bulunmaktadır.

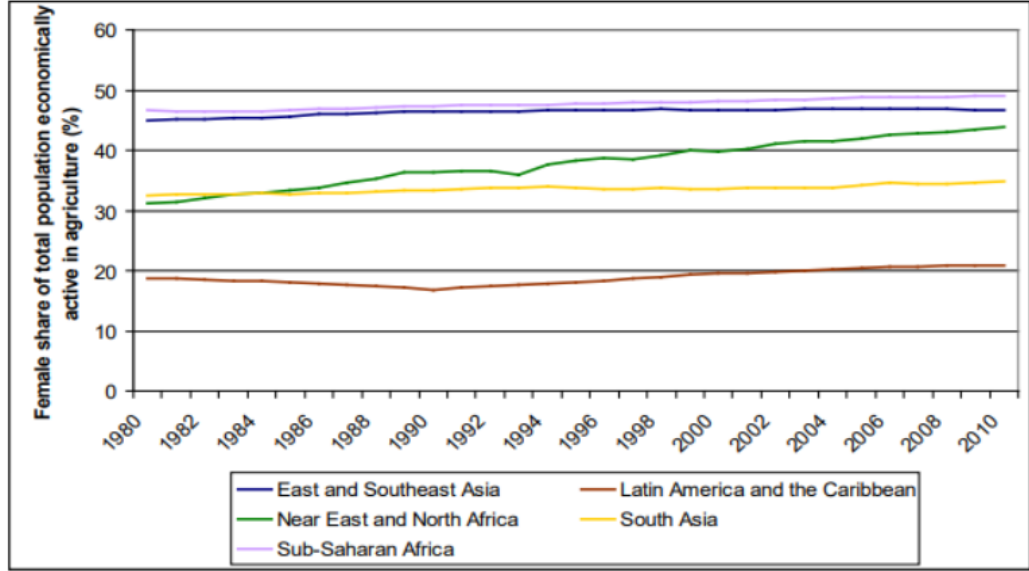
Şüphesiz ki, çalışmam ‘Afrika’da Kalkınmada Kadınların Rolü Nedir?’ sorusuna örneklerle cevap ararken, tüm kadınlara ilham verecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

AFRİKA'DA KADINLARIN TOPLUMDAKİ ROLÜ

1.1. Afrikalı Kadınların Ekonomideki Rolü

Giriş bölümünde de belirtildiği gibi, Afrika'da kadınlar ekonomi üzerinde ciddi bir katkıya sahiptir. Afrika ekonomilerinde kadınların en etkin olduğu sektörler, tarım ve yiyecek üretimidir. Kıtanın tamamında tarım sektörünün %70'ini ve yiyecek üretiminin %90'ını kadınlar üstlenmiştir. Elbette bu sektörlerde genel olarak geleneksel yöntemler kullanılmaktadır.

Kaynak: FAOSTAT, "<http://www.fao.org/3/am307e/am307e00.pdf>"

Tablo 1. Tarım Sektöründeki Kadın İşgücünün Bölgelere ve Yıllara Göre Dağılımı

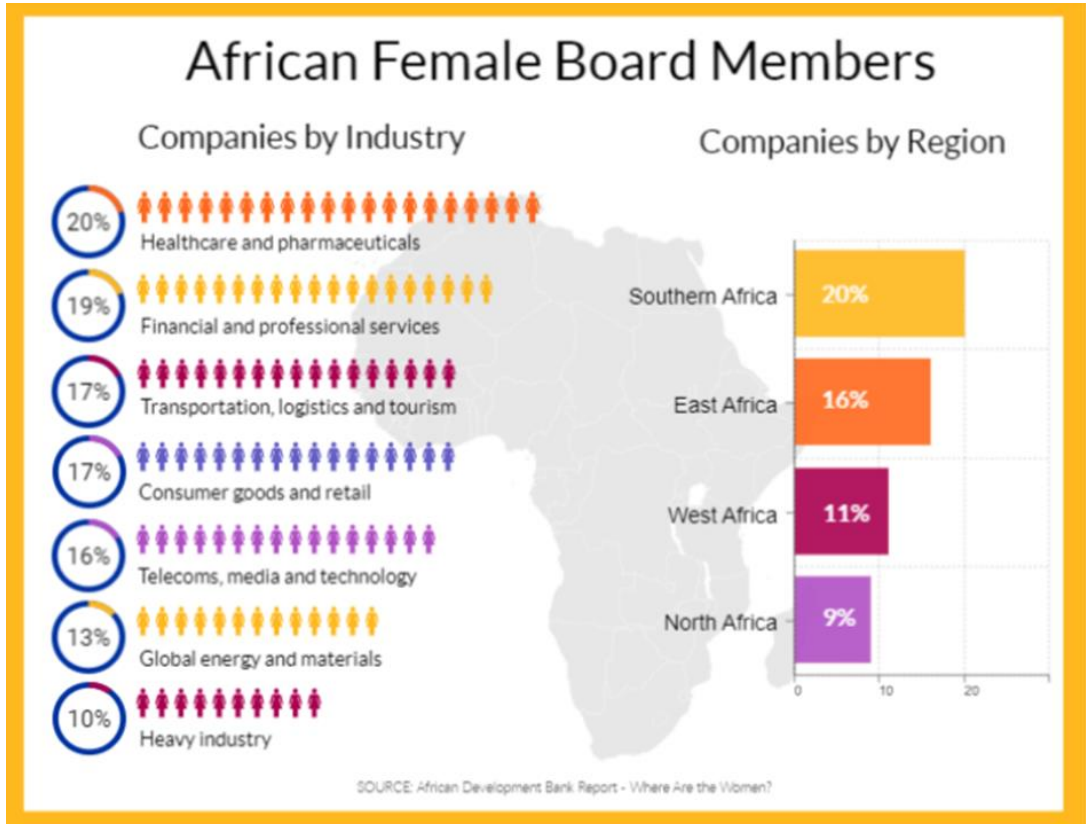
Tablo 1'de görüldüğü üzere, farklı bölgelerde tarım sektöründe aktif olarak çalışan kadın nüfusuna bakıldığında, Afrika'nın en yüksek oranlara sahip olduğu açıktır.

Kadınların Afrika'da toplumdaki ve ekonomideki etkinliğinin bir diğer özelliği yaptıkları işlerin çeşitli ve çok oluşudur. Örneğin Mali'de erkeklerin iki farklı iş

yapma oranı %16 iken, bu oran kadınlarda %26 seviyesindedir. Benin’de ise bu oran kadınlar için %41’de seyretmektedir.

Afrika geneline baktığımızda kadınların işgücüne katılımının bir hayli yüksek olduğunu görmekteyiz. Zimbabwe’de kadın işgücü oranı %52.8 iken, Sahra-altı Afrika’da bu oran ortalama olarak %40 olarak seyretmektedir. Dolayısıyla Afrika toplumunda kadınların önemli oranda etkinliği söz konusu olup, bu durum erkeklere oranla daha görünmez bir şekilde ilerlemektedir. Mesela kadınların işgücüne katılımı daha çok pazar dışı faaliyetler ile mümkün olmaktadır. Daha çok resmi olmayarak tarımda ve kendi işinde faaliyet gösteren Afrikalı kadınlar, daha geleceğe dönük, eğitim gerektiren, dijital ve telekom gibi sektörlerde neredeyse yoktur. Bu da Afrikalı kadınların güçlendirilmesi ve söz sahibi olabilmesi için geleceğe dönük ciddi bir risktir. Ayrıca kadınların işgücüne katılımında, CEO seviyesinde yönetici olarak çalışan kadınların oranı %5’e düşmektedir ki, bu durum kadınların güçlendirilmesi hususunda daha alınması gereken çok yol olduğunu bizlere göstermektedir.¹

¹ Gerald Chirinda, “What can be done to economically empower women in Africa?”, 8 Mayıs 2018, <https://www.weforum.org/agenda/2018/05/women-africa-economic-empowerment/>

Kaynak: Africa.com, <https://www.africa.com/infographic-female-leaders-in-africa/>

Tablo 2. Afrika’da Üst Düzey Kadın Yöneticilerin Bölge ve Sektör Bazlı Dağılımı

Yıllar içerisinde artan sadece Afrika’da kadınların politik görünürlüğü olmamış, aynı zamanda ekonomide de ciddi yol alınmıştır. Liberya’da kadınların liderlik ettiği şirketler %30’a ulaşırken, Fildişi Sahili’nde ise şirketlerin %60’ının hisseleri kadınlardadır. Bir diğer örnek olarak Nijerya’da küçük ölçekli şirketlerin %47’si kadınların elindedir. Afrika genelinde ise kadın girişimcilerin oranı %27’dir. Bu istatistikleri verirken şu hususun altını çizmek gerekir: elbette tüm Afrikalı kadınlar için aynı durum ve şartlar mevcut değildir. Kıtada ülkeden ülkeye şartlar değişiklik göstermektedir.

Afrikalı kadınlar aynı zamanda ticaretle de aktif olup, hem üretim, hem de üretilen ürünlerin ihracatı hususunda önemli bir rol üstlenmektedirler. Bunun sonucu olarak, ticarete dayalı, küçük ölçekli şirketlerin sahibi ve yöneticisi olan Afrikalı kadınlar mevcuttur. Ancak yine Afrika ticaretine ivme kazandırabilecek olan

kadınlar, gayri resmî olarak bu çalışmalarını sürdürmektedirler. Ayrıca, Afrika’da bir ticaret firmasının hacmi ile kadın yöneticiler/şirket sahipleri arasında negatif bir korelasyon söz konusudur. Bunun yanı sıra, varlık gösterilen sektör hem erkekler hem de kadınlar için tarımı kapsarken; erkekler endüstriye, iş dünyasında kadınlar ise hizmet sektörüne daha yakındırlar.²

Üretim ve ticarete aktif olan ancak, bunun yanında ev ekonomisinde de önemli bir rol üstlenen Afrikalı kadınlar, zaman problemi yaşamaktadırlar. Özellikle pek çok ülkedeki altyapı yetersizlikleri de öncelikle kadınları etkilemektedir. Dolayısıyla kadınlar her yeni gün aslında “çift iş günü”ne uyanmaktadırlar.³

Ekonomide güçlü bir figür olarak karşımıza çıkan Afrikalı kadınları incelediğimizde, Harvard MBA mezunu ve rol model girişimci Ndidi Nwuneli’den bahsetmek gerekmektedir. Kendisi LEAP Afrika önderi olarak, girişimci projelere destek sağlamaktadır. Bir diğer girişimci Afrikalı kadın Farai Fundan’dır. Kendisi Zimbabwe doğumlu olup, Farai Medias’ın kurucusudur.

1.2. Afrikalı Kadınların Politikadaki Rolü

Afrika’da kadının toplumdaki yeri sadece ekonomi ile sınırlı değildir elbette. Politik açıdan bakarsak, Afrika bize bu konuda pek çok rol model göstermektedir. İlk örneğimiz Ruanda parlamentosu olup, söz konusu parlamentonun %60’ı kadınlardan oluşmaktadır ve bu sadece Afrika’da değil, dünyadaki en yüksek orandır.

Afrika’da kadın bakanların oranı hususunda ise şu şekilde bir sıralama yapılabilir: Ruanda %51.9 ile ilk sırada yer almaktadır. Bu oranı %48.6 ile Güney Afrika takip etmektedir. Etiyopya’da ise bu oran %47.6’dır. Seyşeller %45.5 oranında kadın bakana sahipken, Uganda da bu oran %36.7’dir. Mali ise kadın bakan sayısında %34.4’lük bir orana sahiptir. Parlamentoda kadın vekil oranlarında ise yine

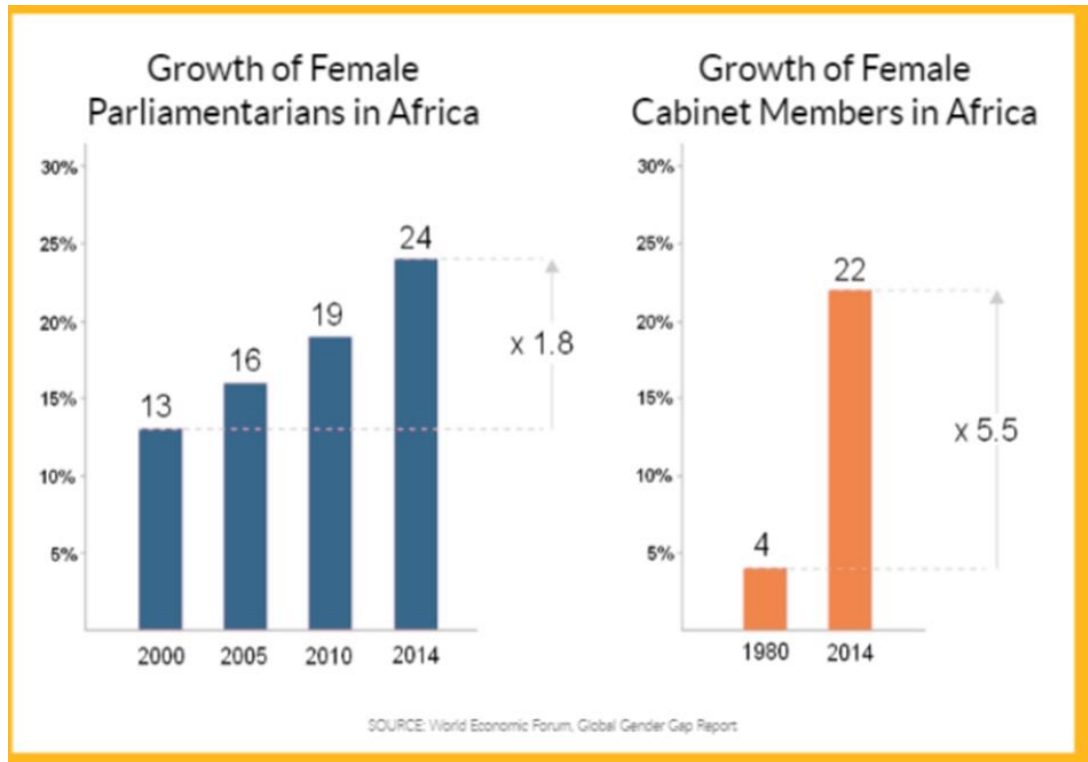
² Paul Brenton et al., “Women and Trade in Africa: Realizing the Potential”, **The World Bank**, s. 1-24.1

³ **Empowering African Women: An Agenda for Action**, Abidjan, AFRICAN DEVELOPMENT BANK, Mayıs 2015, s. 26.

Ruanda birinci gelmektedir. Ruanda'yı bu konuda takip edenler ise %46.2 ile Namibya, %42.7 ile Güney Afrika ve %41.8 ile Senegal'dir.⁴

Açıkça görülmektedir ki, Afrikalı kadınlar politikada ekonomiden daha görünür bir konumdadır.

Ümit vericidir ki, kadınların siyasetteki varlığı Afrika'da her geçen gün artmaktadır. Şöyle ki, Liberya'da son yirmi yılda parlamentonun %5'ini oluşturan kadınlar, mevcut durumda %15'lik bir payı elinde bulundurmaktadır. Bu durumda elbette Liberya'nın ilk kadın devlet başkanı seçilen Ellen Johnson-Sirleaf gibi rol modellerin etkisi büyüktür. Malawi'den Joyce Banda ve Orta Afrika Cumhuriyeti'nden Catherine Samba-Panza gibi kadın liderler de yine rol model olarak gösterilebilir.

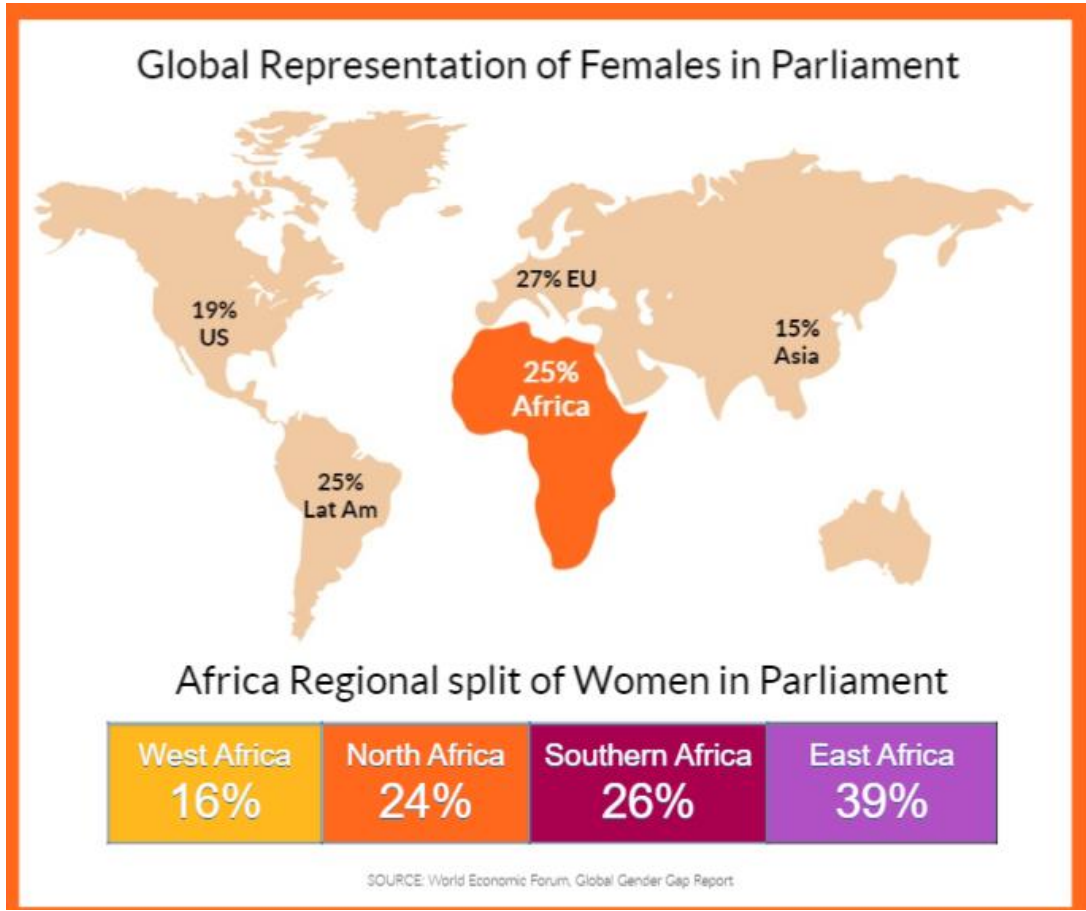
Kaynak: Africa.com, <https://www.africa.com/infographic-female-leaders-in-africa/>

Tablo 3. Afrika'da Kadın Vekil ve Kabine Üyelerinin Yıllara Göre Artışı

⁴ Zipporah Musau, "African Women in Politics: Miles To Go Before Parity Is Achieved", *Africa Renewal*, Nisan-Temmuz 2019.

Cibuti’de ise parlamentodaki kadın vekil oranı 2018’de %10.8 iken, 2019’da %26.2 oranına yükselmiştir. Etiyopya’da yönetimde kadınların temsili 2017’de %10 kadın bakan oranından, 2019’da %47.6’ya çıkmıştır. Afrika genelinde ise, 2017’den 2019’a gelinceye dek kadınlar lehine önemli değişimler olmuş ve geleneksel konularda (sosyal işler, çocuk, aile vb.) rol verilen Afrikalı kadınlar, erkek egemen olarak görülen alanlarda da görevler üstlenmişlerdir. Mesela kadın bakan oranı, savunma bakanlığı için %30 artış göstermiştir. Bu sayı finans bakanlığı için %52.9 olurken, dışişleri bakanlığı için %13.6’lık bir artış söz konusudur.

Bu durum esasen bazı ülkelerde kanunlar ile de korunmaktadır. Örneğin, Senegal yasalarına göre, politik partilerin %50’sini kadınlar oluşturmalıdır. Ruanda anayasasına göre meclisin %30’u kadınların temsilinde olmalıdır. Güney Afrika ise 1998’de yapılan bir yasal düzenlemeyle, politik partilerin listelerindeki adayların %50’sinin kadın olması gerektiğine hükmedilmiştir. Bunun yanı sıra, ceza yahut yaptırım olmamasına rağmen, Güney Afrika’da ülkeyi yöneten Afrika Milli Kongresi, gönüllü olarak parlamentonun %50’sinin kadınlardan oluşmasını sağlamaktadır.

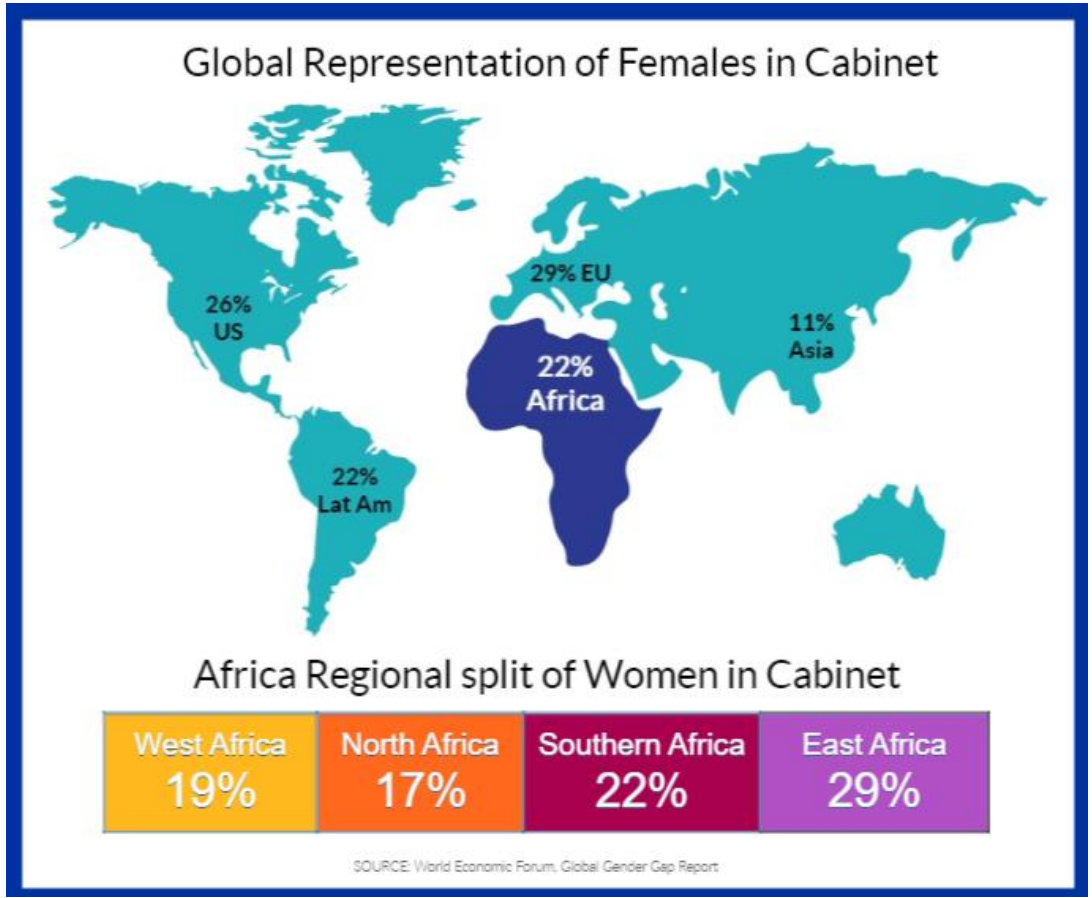

Kaynak: Africa.com, <https://www.africa.com/infographic-female-leaders-in-africa/>

Tablo 4. Dünya Geneline ve Afrika’da Parlamentolardaki Kadın Vekil Oranları

Afrika kıtasına genel olarak baktığımızda, en az kadın bakan sayısının Fas’ta olduğunu görmekteyiz. Fas’ta on sekiz bakandan sadece biri kadındır. Kadın bakan sayısının %10’nun altında olduğu ülkeler ise şu şekilde sıralanabilir: Nijerya %8, Moritus %8.7 ve Sudan %9.5’tir.⁵

⁵ Ibid.

Kaynak: Africa.com, <https://www.africa.com/infographic-female-leaders-in-africa/>

Tablo 5. Dünya Geneline ve Afrika’da Kadın Kabine Üyesi Oranları

Tablo 4 ve Tablo 5’te görüldüğü üzere, hem parlamentoda hem de kabinde, Afrika’da kadınların temsili, Avrupa Birliği’ne yaklaşmış olup, politik alanda Afrikalı kadınların etkin olduğu açıkça görülmektedir.

Afrikalı kadınlar, günden güne kıtadaki politik güçlerini arttırmaktadırlar. Örneğin, yeni bir gelişme olarak, Sudan’da yaşanan son gelişmeler sonrası, yönetici kadronun Sudan’da Adalet Bakanlığı gibi önemli bir göreve, hem de kritik bir zamanda, bir kadını getirmeleri de şüphesiz ki önemlidir. Böylece Afrika’da ilk defa Adalet konusunda en yetkili kişinin kadın olması kayıtlara geçmiştir. Geçiş hükümetinin bu hamleyle yeni hükümette kadın temsili arttırmayı hedeflediği açıkça görülmektedir. Ülkede egemen komite, Neemat Abdullah’ı Adalet Bakanı olarak atayarak hem Sudan’da hem de tüm Arap dünyasında bir ilke imza atmışlardır.

Söz konusu gelişme kadın organizasyonları tarafından Sudanlı kadınlar için umut verici bulunmuş ve uzun yıllardır kadınların verdiği mücadelenin bir karşılığı olarak tanımlanmıştır. Neemat Abdullah, Yüksek Mahkeme’de uzun yıllar yargıçlık yapmış ve diğer yargıçların aksine hiçbir politik partiye katılmamıştır. Bu da kendisine bu görev verilirken göz önünde bulundurulmuştur. Sudan Başbakanı Abdullah Amok, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda yaptığı açıklamada bundan sonra kadın temsilinein ülkedeki geçiş hükümetinde yaygınlaşacağını sinyallerini vermiştir. Bunun nedeni olarak, bilindiği üzere, Ömer El Beşir’in devrilmesine yönelik protestolarda kadınların ön planda yer alması gösterilebilir. Sudan’da yeni hükümet kabinesinde dört kadın bakan mevcut olup, bunlardan biri ise Sudan’ın ilk dışişleri bakanı olan Asma Mohamed Abdalla’dır.⁶

Bir sonraki bölümde dört rol model başarılı kadını incelemeden önce, Afrika’da etkin konumdaki kadın örneklerine kısaca değinirsek, 2012-2014 yılları arasında Malawi devlet başkanlığını icra eden Joyce Banda, Orta Afrika Cumhuriyeti’nin ilk kadın başkanı Catherine Samba-Panza örnek olarak gösterilebilir.

1.3. Afrikalı Kadınların Sanattaki Rolü

Afrikalı kadınlar, Afrika sinemasının oluşumunun en başından itibaren bu sürece dâhil olmuşlardır. Pek bilinmese de, Afrikalı kadınlar yönetmen, yapımcı ve aktör olarak bu endüstrinin ayrılmaz bir parçası olmuşlardır.

⁶ Naba Mohiedeen, “Sudan: Ruling Council Appoints 1st Woman Chief Justice in Africa”, *AllAfrica.com*, 11 Ekim 2019.

Kaynak: Sisters of the Screen, 2000, <https://medium.com/women-s-film-activists/beti-ellerson-of-african-women-in-cinema-25ae28a3f8e3>

Tablo 6. Afrika Sinema Sektöründe Ünlü Kadınların Dağılımı

Tablo 6’da görüldüğü üzere, Afrika genelinde farklı ülkelerden pek çok kadın film yapımcısı ve yönetmeni mevcuttur.

Ancak Afrika’da sinemaya kadının dâhil olması, sinema üretim sürecinin en başına denk gelse bile, beyazperdede kadın erkek rolleri belli kalıplar içine sıkışmış durumdadır. Örneğin liderlik gerektiren karakterler, kahramanlar çoğunlukla erkeklerden oluşurken, yardımcı ve tamamlayıcı roller içinse kadınlar ön plana

çıkılmaktadır. Peki, bu durumda sinema, sanat ve medyadaki klasikleşen kadın erkek rolleri kadınların kalkınmadaki etkisine nasıl yansımaktadır?

Bu aşamada Plan International ve Geena Davis Araştırma Enstitüsü'nün çalışmalarından bahsetmek gerekmektedir. Bu iki kurumun da ortak özelliği kadınların güçlendirilmesi hususunda önemli bir etkiye sahip olmalarıdır.

Plan International, bağımsız bir insani ve kalkınma organizasyonu olup, çocuk hakları ve kadınlar için eşitlik konularında çalışmalar yürütmektedir. Söz konusu kuruma göre, her çocuk potansiyeli ile doğmaktadır ancak olumsuz şartlardan yine en çok onlar etkilenmekte ve potansiyelleri zarar görmektedir. Kız çocukları ise erkek çocuklara oranla bu olumsuz şartlardan çok daha fazla etkilenmektedirler. Bahsi geçen kuruluş 80 yıldır, 75'ten fazla ülkede varlık göstermektedir.

Geena Davis Araştırma Enstitüsü ise, medyada cinsiyet konularında çalışmalar yapmaktadır. Kurumun misyonu, medya içerik üreticilerini, sağlayıcılarını, pazarlamacılarını ve izleyicilerini, cinsiyet ayrımını önleme ve medyadaki klişe kadın erkek rolleri konularında eğitmek ve etkilemektir. Böylece medya ve sinema sektörüne analitik olarak eleştirel bakabilen bir kitle oluşturabilmektir. Bahsi geçen araştırma enstitüsü 20 yıldan fazla bir süredir pek çok ülkede çalışmalar yapmakta ve varlık göstermektedir.

Plan International ve Geena Davis Araştırma Enstitüsü bir ortak çalışma yürütmüş ve önümüze çeşitli analizler çıkarmışlardır. Araştırma, 20 farklı ülkede 2018'in en çok izlenen 56 filmini analiz etmektedir.

Bu çalışmaya göre, kadınlar erkeklere oranla çok daha müstehcen sahnelerde rol almakta ve kamera açıları dahi kadınların vücutlarına odaklı olarak çekim yapmaktadır. Filmlerde ve medyada kadınların zekası geri plana itilirken, lider roller %42 oranında erkeklerde, %27 oranında ise kadınlardadır.

2018'de 250 en çok izlenen filmin tüm çalışanlarının (yönetmen, yapımcı, yazar vb.) sadece %20'sini kadınlar oluşturmaktadır. Bu filmlerde 10 veya daha fazla kadına üst rollerin verilmesi %1 oranındayken, aynı oran erkekler için %74'ü bulmaktadır.

Ülke dağılımına baktığımızda ise; 20 farklı ülkede en çok izlenen 10 filmin çoğunluğunun ABD üretim merkezli olması göze çarpmaktadır. Bu durum, Amerika Birleşik Devletleri'nin aslında algı yaratma ve yayma konusunda ne derece etkin olduğunu gözler önüne sermektedir.

Filmler üzerine yapılan çalışmalarda, liderlik kavramı, insanlara ve organizasyonlara önderlik etmek, yönetmek olarak ele alınmakta olup, 15-24 yaş arası genç kızların dörtte üçü lider olma istediğindedir. Ancak bu genç kızların onda dokuzu, kadınların lider rollerde olmasının erkekler gibi iyi bir algı yaratmadığının farkındadır. Söz konusu algıyı oluşturan ise yine filmler ve medyadır.

Kurumların yöneticileriyle sonuçlar üzerine konuşulduğunda, aslında yapılan analizler sonucu ortaya çıkan bu tablonun onlar için şaşırtıcı olmadığını altını çizmek gerekmektedir.

Plan International CEO'su, Anne Birgitte Albrechtsen, durumu şaşırtıcı bulmadığını şu araştırma sonucuna bağlamaktadır: 20 farklı ülkede 2018'in en iyi 10 filminin yönetmenlerinden hiçbiri kadın değildir. Filmlerin sadece çeyreğinin yapımcıları kadın olup, 10 kişilik yazar ekibinin ise sadece 1 üyesi kadındır. Kendisi ayrıca, filmlerde kadın kahramanların genel geçer olmadığını, çok sıra dışı bir olay olarak algılandığını da sözlerine eklemektedir. Ona göre, cinsiyet ayrımcılığı ve zararlı klişe roller beyazperdede hala dominant olup, lider kadınlar erkeklere göre daha negatif olarak algılanmaktadır.

Geena Davis, akademi ödüllü bir aktör olup, feminist filmlerde rol almaktadır. Aynı zamanda, Geena Davis Araştırma Enstitüsü'nün kurucusudur. Ona göre, film sektörü ve medya dünya görüşleri üzerinde muazzam bir etkiye sahiptir. Özellikle kadınların kendisini nasıl algıladığını ciddi anlamda belirlemektedir. Kadınlar, ekranda pozitif ve onlara ilham verecek rol modellere ihtiyaç duymaktadırlar. Medyada ise içerik üreticiler bunu sağlayabilmektedir. Dolayısıyla kadınların güçlendirilmesi hususu, film sektörü, sanat ve medya ile yakından ilişkilidir.⁷

⁷ "Africa: Women Leaders Four Times More Likely To Be Shown Naked On Screen – Plan International And Geena Davis Report", *AllAfrica.com*, 11 Ekim 2019.

1.4. Afrikalı Kadınların Spordaki Rolü

Afrikalı kadınlar pek çok spor dalında başarılarıyla öne çıkmaktadırlar. Bunların başında atletizm ve basketbol gelmektedir. Böylece sporun kalkınmadaki önemi ve kadınların güçlendirilmesi hususundaki görevi çok daha net ortaya çıkmaktadır. Kenya ve Etiyopya başarılı kadın atletleri ile bilinmekte olup, bahsi geçen kadın atletler, kendi ülkelerinde sporun yaygınlaşması için çeşitli görevler üstlenmektedirler. Örneğin Kenya kökenli ünlü atlet Tegla Loroupe, New York maratonunu kazanan ilk Afrikalı kadın olarak uluslararası başarılarıyla yetinmemiş ayrıca bir vakıf kurarak ülkesinde ve küresel çapta eğitim ve kadın haklarının sözcüsü durumuna gelmiştir.

Bunun yanı sıra, Afrika'da spora olan ilgi bölgelere göre değişebilmektedir. Örneğin, Sahra-altı Afrika'da kadınlar için eğitim ve spor olanakları çok daha kısıtlıdır.

Afrika'da spor sadece bir oyun olmakla kalmamakta, ardından pek çok kadına ilham vererek eğitim ve kadın hakları hususunda önemli bir araç olmaktadır. Aynı zamanda rekabet, takım oyunu, işbirliği konularında genç kadınları bilinçlendirmekte olup, Afrika'nın belli başlı sağlık ve sosyal sorunları için önemli bir farkındalık yaratmaktadır.⁸

1.5. Afrikalı Kadınların Ailedeki Rolü

Bilindiği üzere, Afrika'da fakirlik 1990 yılından beri azalma göstermekte olup, Afrika'da yaşam standartları yükselmektedir. Afrika'daki aile içi roller ise yön değiştirmektedir.

Son yıllarda kadının toplumda güçlenen konumu ile Afrika'da kadının aile içindeki rolü de güçlenmektedir. Ayrıca, bazı Afrika toplumlarında (Gana'daki

⁸ Makhtar Diop, "Celebrating Africa's Female Athletes and Leaders of Tomorrow", *The World Bank*, 8 Mart 2018.

“Ashanti”ler gibi) anaerkil bir yapı söz konusudur. Bu tarz ailelerde hâlihazırda kadının güçlü bir figür olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz.

1.6. Afrikalı Kadınların Karşılaştıkları Engeller ve Sorunlar

Afrikalı kadınların toplumda daha etkin olabilmesini engelleyen unsurların başında ise eşitsizlik yer almaktadır. Örneğin Uganda’da kayıtlı şirketlerin %38’i kadınlara aitken, bu kadınların ancak %9’u finansal kolaylıklardan yararlanabilmektedir. Kenya’da ise kayıtlı şirketlerin %48’ine kadınlar sahipken, bu şirketlerin sadece %7’si ekonomik kolaylıklardan yararlanmaktadır.

Afrikalı kadınların toplumda önemli konumlara gelmesini engelleyen nedenlerden bir diğeri ise kız ve erkek çocukların daha ilkokuldan itibaren eğitime eşit olarak ulaşamamasıdır. Erkeklerle oranla daha az kız çocuğu eğitim alabilmekte, eğitim alanların büyük çoğunluğu ise hayatlarında işe yarayacak ev ve aile gibi konularda öğrenim görmektedirler.

Bir diğere engel ise kültürel olarak kodlanan kadın – erkek rolleridir. Özellikle geçmişte daha yaygın olan ancak günümüzde de varlığını sürdüren bu görev dağılımı, toplumda kadının daha büyük hedeflere yönelmesini ve toplumda etkin olmasını önlemektedir. Örneğin kadınlar, erkeklere göre daha yardımcı ve tamamlayıcı rollerle, lider olmayan özelliklerle karşımıza çıkmaktadırlar.

Finansal ve altyapısal eksiklikler ise birçok konuda olduğu gibi Afrikalı kadınların da kendini gerçekleştirmesine engel teşkil etmektedir. Örneğin Afrika’da internete erişim pek çok ülkede ciddi bir sıkıntıdır.⁹

Ancak yine de umutsuz olmamak gerekmektedir. Afrika’da kadınların teknolojiye kazandırılması konusunda da pek çok yeni etkinlik düzenlenmektedir. Buna örnek olarak, Afrikalı kadınların her yıl düzenlenmekte olan Teknoloji’de Afrikalı Kadınlar toplantısına katılması örnek olarak gösterilebilir. Bu toplantıların yapılmasındaki amaç, kadına yönelik eşitsizliği ortadan kaldırmak, teknoloji

⁹ “The Top 4 Challenges That African Women in Tech Face”, 8 Ağustos 2018, <https://www.oleconnect.com/the-top-4-challenges-that-african-women-in-tech-face/>

sektöründe daha fazla kadın istihdam etmek ve dolayısıyla ekonomik kalkınmayı sağlamak olarak özetlenebilir. Söz konusu toplantı aynı zamanda kadın girişimcileri bir araya getirmekte ve fikir alışverişine olanak sağlamaktadır. Ayrıca teknoloji sektörü dışında çalışan kadınların, kendi şirketlerini bilgi teknolojileriyle nasıl daha işlevsel hale getirebileceği de etkinlikte değinilen bir başka konudur.

Ayrıca, bu yıl düzenlenen G-7 Zirvesi'nin de başlıca gündem maddelerinden biri gelişmekte olan ülkelerde bilim, teknoloji, mühendislik ve matematik alanlarında kadınların ve genç kızların kaliteli eğitime ulaşabilmesi olmuştur. Çünkü kadınların teknolojiye yer alabilmesi ancak eğitimle mümkün olmaktadır.¹⁰

Sağlık sorunları ise Afrika'da kadınların karşılaştığı sorunların başında gelmektedir. Örneğin, Tanzanya'da her yıl 9000 kadın hamileliğe bağlı olarak hayatını kaybetmektedir.¹¹

Ayrıca, Afrikalı kadınlar için bir diğer sorun kadına şiddettir. Kadına şiddetin kıta genelinde durdurulması için pek çok çalışma yapılmakta olup, son olarak Güney Afrika'da buna bağlı olarak çeşitli gelişmeler yaşanmıştır. Güney Afrika'nın sosyal kalkınma bakanı olarak görev yapan Lindiwe Zulu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarını kadına şiddette karşı birlikte çalışmaya davet etmiştir. Bu amaçla geçtiğimiz Cuma günü, Tshwane'deki Cinsiyet Temelli Şiddet Merkezi'ne (Gender-Based Violence Command Centre - GBVCC) bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bakan merkeze olabildiğince az kadının başvuru yapmasının temel gayesi olduğunu belirtmiş ve bu konuda erkeklerin birbirine iyi anlamda örnek olması gerektiğinin de altını çizmiştir. Söz konusu merkez, ülkede şiddet gören kadınlara psikolojik destek vermekte ve diğer tamamlayıcı hizmetleri sunmaktadır. Merkez, gelecekte kadınların buraya daha kolay ulaşabilmesini sağlamak gibi amaçları olduğunu ifade etmiştir.¹²

¹⁰ Stacey Knott, "African Women in Tech Working to Close Digital Divide", *AllAfrica.com*, 10 Ekim 2019.

¹¹ "Women and Girls Summit Tackles Issues Affecting African Women", 23 Eylül 2014, <https://www.brandsouthafrica.com/investments-immigration/africanews/women-and-girls-summit>

¹² "South Africa: Unite to End Gender-Based Violence", *AllAfrica.com*, 11 Ekim 2019.

1.7. Afrikalı Kadınların Güçlendirilmesinin Gerekçeleri

Afrika’da kadınlar güçlendirilmelidir çünkü büyüme buna sıkı sıkıya bağlıdır. Kadınların işgücüne katılımıyla birlikte, bir ülke GDP’si ortalama olarak %35 oranında artış göstermektedir.

Kadınların işgücüne katılımıyla, aynı zamanda üretimin de artış göstereceği açıktır.

İlginçtir ki, kadınların pazara uyum sağlaması ile erkek çalışan ücretleri de artış göstermektedir. Bunun nedeni ise üretimin genel olarak artması ve bu durumun çalışan maaşlarına yansımadır.

İKİNCİ BÖLÜM

AFRİKA’NIN BAŞARILI DÖRT KADIN ÖRNEĞİ

2.1. Afrika’nın İlk Kadın Devlet Başkanı: Ellen Johnson Sirleaf, Liberya

Ellen Johnson Sirleaf 29 Ekim 1938 tarihinde Liberya’da doğmuştur. 2006-2018 yılları arasında Liberya’nın 24. devlet başkanı olarak görev yapmıştır, aynı zamanda Afrika’da seçilen ilk kadın devlet başkanıdır.

Kaynak:nobelprize.org

Şekil 1. Ellen Johnson Sirleaf

Sirleaf, Batı Afrika Üniversitesi mezunu olup, eğitimini Amerika Birleşik Devletleri’nde Madison Business ve Harvard Üniversitelerinde tamamlamıştır. Daha sonra 1971-1974 yılları arasında Finans Bakan Yardımcılığı yapmak için Liberya’ya dönmüştür. Finans Bakan Yardımcılığı yaptığı sırada Devlet Başkanı William Tolbert’tir.

Ardından Dünya Bankası’nda Latin Amerika ve Karayipler ile ilgili çalışmalar yapmıştır. 1979-1980 yılları arasında Liberya’da Finans Bakanı olmuştur. Liberya’da gerçekleşen darbe nedeniyle, ABD’ye dönen Ellen Johnson Sirleaf, Citibank ve Equator bankalarında çalışmıştır.

Liberya’da 1985 seçimlerinde senatoya girmek için bir kampanya başlatmış ve açıkça askeri rejimi eleştirmiştir. Bunun üzerine, tutuklanmış ve on yıllık hapis cezasına çarptırılmıştır. Kısa bir süre sonra ise ülkeyi terk etmesine izin verilmiştir.

Kenya ve Amerika Birleşik Devletleri'nde olmak üzere 12 yıllık sürgün hayatı sırasında Liberya'da iç savaş başlamıştır. Bu arada kendisi Dünya Bankası, Citibak ve diğer uluslararası finansal kuruluşlarda etkili bir ekonomist olmuştur. 1992-1997 yılları arasında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın Afrika direktörlüğünü üstlenmiştir.

Ellen Johnson Sirleaf'in siyasi hayatına baktığımızda, 1997'de Liberya başkanlık seçimlerine 'Birlik Partisi' (Unity Party-UP) olarak girmiş ancak kazanamamıştır. Seçimlerde Charles Taylor'un ardından ikinciliği yakalamış ancak yeni gelen hükümetin kendisini vatan haini olarak ilan etmesiyle birlikte sürgün hayatına geri dönmek zorunda bırakılmıştır.

1999'a gelindiğinde, Liberya iç savaşı durmuştur. Taylor'un 2003 yılında sürgüne gitmesiyle beraber Ellen Johnson Sirleaf de ülkesine geri dönebilmiştir. Burada iyi yönetimi (good governance) sağlayabilmek ve demokratik seçimleri düzenleyebilmek adına kurulan komisyonu yönetmeye başlamıştır.

2005'te girdiği başkanlık seçiminden ise zaferle çıkmış ve Afrika'nın seçilen ilk kadın başkanı unvanını kazanmıştır. Seçim kampanyası boyunca Liberya'da sivil çekişmeleri ve yolsuzluğu engelleyeceğini vaat etmiş, kampanyasını ülkenin zarar gören altyapısını yeniden kurmak ve birliği sağlamak üzerine bina etmiştir. Bu dönemde kendisi 'Demir Lady' unvanı ile nam salmıştır.

Başkanlık döneminde, Ellen Johnson Sirleaf pek çok engel ve sorunla karşı karşıya kalmıştır. O dönemde Liberya'da 15.000'den fazla Birleşmiş Milletler Barış Gücü bulunmakta olup, %80 oranında ciddi bir işsizlik ülkede hüküm sürmekteydi. Göreve gelir gelmez, dış borcu iyileştirme ve uluslararası toplumdan yardım talebi gibi çalışmalarda bulunmuştur. 2010 sonuna gelindiğinde, Liberya'nın tüm dış borcu kapanmış ve uluslararası toplumdan milyonlarca dolarlık dış yatırım ülkeye çekilmişti. Buna ek olarak, Sirleaf, 2006 yılında Gerçek ve Uzlaşma (Truth and Reconciliation – TRC) Komisyonu'nu kurmuştur. Bu komisyon ile yolsuzluk ve etnik çekişmelerin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Ancak 2009 yılında, ilginçtir ki söz konusu komisyon bir raporunda Ellen Johnson Sirleaf'i iç savaşta taraf tutmakla

suçlamış ve 30 yıl boyunca seçim bürosu kurmaması tavsiye edilmiştir. Esasında Sirleaf, iç savaşın çok başında kısa bir süre Taylor'u desteklemişti. Raporun bağlayıcılığı bulunmamakla birlikte, Sirleaf bu durumdan hem ülke içinde hem de uluslararası toplumda büyük destek görerek çıkmıştır. Sirleaf'ın karşı karşıya kaldığı en önemli sorunlardan biri olan yolsuzlukla mücadele içinse, 2008'de Yolsuzluk Karşıtı (Anti-Corruption) Komisyon kurulmuştur.

2010 yılında Sirleaf, yapacaklarının henüz tamamlanmadığını ifade ederek Ekim 2011 başkanlık seçimlerinde de aday olma niyetinde olduğunu duyurmuştur. Ancak seçimlerden bir ay önce küçük bir muhalif grup tarafından Sirleaf'ın başkan adaylığına uygunluğu hususu mahkemeye taşınmıştır. Liberya anayasası hükümlerine dayanarak, bir adayın Liberya'da seçimden önce 10 yıl ikamet etmesi gerektiği mahkemeye sunulmuştur. Sirleaf'ın ise bu şartı sağlamadığı ifade edilmiştir. Ancak Liberya başkanlık seçimlerinden altı gün önce söz konusu iddia üst mahkemece haksız bulunmuştur. Bu kararının gerekçesini ise, 1986 yılında anayasayı oluşturanların, çatışma yıllarını ve pek çok Liberyalının ülke dışına çıkması gerekeceğini öngöremeyecek olması olarak belirtmiştir. Sirleaf ile ilgili olarak bir diğer tartışma ise seçimlerden kısa bir süre önce Nobel Barış Ödülü'nün kendisine takdim edilmesi olmuştur. Buna göre, Nobel Ödül Komitesi dolaylı olarak seçimleri yönlendirmek ve Liberya'nın iç politikasına müdahil olmak ile tenkit edilmiştir. 2011 yılı Ellen Johnson Sirleaf'ın Nobel Barış Ödülü aldığı yıldır. Bu ödülü kazanmasında kadınları barışı sağlama süreçlerine dâhil etmesi etkili olmuştur.

Tarihler 11 Ekim 2011'i gösterdiğinde, Ellen Johnson Sirleaf bir düzineden fazla adayın arasından sıyrılarak, Liberya başkanlık seçimlerinde tekrar başarı gösterip iktidarını sürdürmüştür. Sirleaf'ın aldığı oy oranı %43 iken, onu takip eden Winston Tubman %32'lik bir oranda kalmıştır. Ancak Sirleaf, %50'den fazla oy alamadığı için 8 Kasım'da ikinci tur seçimler gerçekleştirilmiştir. Ancak ikinci tur seçimlerde, Tubman ve partisi ilk turdaki seçimlerde adaletsizlik olduğunu ileri sürmüşler ve sonuç olarak Tubman yarıştan çekilerek kendi seçmenlerine seçimi boykot etmelerini söylemiştir. Ancak Sirleaf, ikinci turda %90'dan fazla oy alınca bu söylemin karşılığının olmadığı görülmüştür.

Ellen Johnson Sirleaf'in ikinci başkanlık döneminde de yolsuzluk önemli bir problem olarak varlığını sürdürmüştür. Bu dönemde akraba kayırmacılığı (nepotism) de eleştirilerin başında gelmiştir. 2012'de bu eleştiri Sirleaf'e de yöneltilmiştir. Çünkü kendi çocuklarının devletın sahip olduğu şirketlerde üst düzey görevlere gelmesi tepki çekmiştir. Bu dönemde ekonomi yükselen ivmesini korumuştur. Ancak 2014'te Liberya'da başlayan ebola salgını bu iyi gidişatı sekteye uğratmıştır. Bundan sonraki iki yıl içinde, iç savaş sonrası kazanımlar kaybedilerek, ülke ekonomisi bozulmuş, dahası 4800'den fazla Liberyalı bahsi geçen salgın nedeniyle hayatını kaybetmiştir.

Liberya'nın ebola salgınından kurtulmaya çalıştığı 2017 yılında, başkanlık seçimleri için Birlik Partisi bu defa Ellen Johnson Sirleaf'i aday göstermemiştir. Onun yerine başkan yardımcılığı görevini ifa eden Joseph Boakai aday olarak belirlenmiştir. Ancak 2017 ilk tur başkanlık seçimlerinde Sirleaf'in rakip adayı desteklediği söylentileri hızla yayılmıştır. Sirleaf her ne kadar bu suçlamaları reddetse dahi 2018 yılında Birlik Partisi'nden ihracına karar verilmiştir. 22 Ocak 2018'de ise Sirleaf başkanlığı devretmiştir. Bu devir ülke tarihinde 1944'den beri ilk defa demokratik yollarla seçilen iki başkan arasında devir teslim töreni olmuştur.

Sirleaf'in iç savaş sonrası Liberya'yı toparlaması ve başkanlığı döneminde yaşanan olumlu gelişmelere binaen, Şubat 2018'de Afrika Liderleri arasında başarılı bulunarak, İbrahim Ödülü'nü kazanmıştır.¹³ İlâveten Sirleaf, 2016'da Batı Afrika Ülkeleri Ekonomik Topluluğu'nun ilk kadın başkanı olarak da seçilmiştir.

2.2. Eski Kültür ve Turizm Bakanı, Politik Aktivist ve Yazar: Aminata Traoré, Mali

Aminata Dramane Traoré, 1947 yılında Bamako, Mali'de doğmuştur. Traoré, Mali'de bağımsızlığın kazanılması, ardından sosyalizm, diktatörlük, tek parti yönetimi, yolsuzluk ve demokrasiyi tecrübe etmiştir. Kendisi yazar, politikacı ve politik aktivist kimliği ile bilinmektedir.

¹³ "Ellen Johnson Sirleaf: President of Liberia", *Britannica*, <https://www.britannica.com/biography/Ellen-Johnson-Sirleaf>

Kaynak: loiseauindigo.fr

Şekil 2. Aminata Dramane Traoré

Aminata Traoré'nin eğitim hayatına baktığımızda kendisinin Fransa'da öğrenim gördüğünü, yine Fransa'da Caen Üniversitesi'nde sosyal psikoloji alanında doktorasını tamamladığını görmekteyiz. Bir sosyal bilimler araştırmacısı olarak Abidjan Üniversitesi'nde görev almış, şu anda ise pek çok ulusal ve uluslararası organizasyon ile beraber çalışmalar yürütmektedir.

1997-2000 yılları arasında Mali Kültür ve Turizm Bakanlığı görevinde bulunmuştur, ancak kendi ifade özgürlüğünü sağlayabilmek amacıyla istifa etmiştir. 2004 yılında Prens Claus Kültür Ödülü'ne (Hollanda) layık görülmüştür. 2005'te Dünya Sosyal Forumu'nun Bamako'da organize edilmesine yardımcı olmuştur. Aynı zamanda Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı koordinatörlüğü de icra ettiği görevler arasındadır.

Traoré, şu anda “Başka Bir Mali” forumunun koordinatörü ve Kültürel Çeşitlilik için Uluslararası Platform koordinatörü olarak çalışmalarını sürdürmektedir. 2005'te Uluslararası Basın Servisi yönetim kuruluna seçilmiş ve aynı zamanda İspanya Sosyalist Partisi'nin düşünce kuruluşunda bilimsel komite üyesidir.

Aminata Traoré, küreselleşme ve gelişmiş ülke ekonomi politikalarına yönelik eleştirileriyle bilinmektedir. Kendisi küreselleşmeye yeni bir alternatif arayan önemli bir Afrikalı kadın entelektüeldir. Traoré kendisini İslam'ı hayatında uygulayan modern bir kadın olarak tarif etmektedir. Ayrıca, Batı'nın Afrikalı kadın algısına

yönelik klişelerine şiddetle karşı çıkmaktadır. Aminata Traoré, hayatını dünyanın her yerine seyahat ederek, Batı'nın Afrika üzerindeki dominasyonunu kırmaya yönelik fikirlerini hayata geçirmeye adanmıştır. Eserleri şu şekildedir: *L'état (l'Afrique dans un monde sans frontières)*, 1999; *Mille tisserands en quête d'avenir*, 1999; *Le Viol de l'Imaginaire*, 2004; *Lettre au Président des français à propos de la Côte d'Ivoire et de l'Afrique en général*, 2005; and *L'Afrique humiliée*, 2008.¹⁴

Aminata Traoré'nin fikir dünyasına daha derinlemesine bakarsak, kendisinin eleştirdiği bir nokta Afrikalıların kendisidir. Afrikalıların yeterince kendini anlatmaması ve her seferinde yardım aldıkları ülkelerin ne düşüneceğini hesaba katarak adım atmaları Traoré tarafından eleştirilmektedir. Kendisi bu bağımlılığın politik ve ekonomik yolsuzluklara yol açtığını savunmaktadır.

Ayrıca Traoré, Afrika'nın bilgelik ve tecrübesinden yeterince faydalanılmadığını ifade ederek, tamamen yardım eden ülkelerin entelektüel kodlarına bağlı bir yaşam sürdürmenin Afrika'ya zarar verdiğini savunmaktadır.

Aminata Traoré, Avrupa Birliği'nin Afrika'ya yaptığı yardımlar için tekrar düşünülmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Bu yardımların Afrika'yı geçici olarak iyileştirdiğini ancak sorunları tam anlamıyla ele almadığını dile getirmektedir. Ayrıca, gelişmiş ülkelerin bu şekilde Afrika ülkelerinde bir yönetici kadrosu ve elit grubu oluşturduğunu da sözlerine eklemektedir.

Afrika'nın ne yapması gerektiği hususunda ise, Afrika'nın onu fakir diye nitelendirdikleri için fakir kaldığını itiraf etmektedir. Traoré, genel olarak Afrikalıları farklı bir pencereden bakmaya davet etmektedir; bunun başlıca kuralı ise Batı'nın klişelerinden ve algılarından sıyrılmasıdır.

Kendisi Afrika'nın fakir değil, hırsızlar tarafından soyulmuş bir kıta olduğunu savunmakta olup, bunu kapitalizme ve Batı'ya yönelik bir sistem eleştirisi içerisinde yapmaktadır.

¹⁴ "Aminata Traoré", *casafrika.com*, <http://www.casafrika.es/en/detalle-who-is-who.jsp%3FDS7.PROID=36591.html>

Traoré'nin kültür konusunda açıklamaları ise şöyledir; ona göre fiziksel müdahale yerini Afrika'da kültürel bir müdahaleye bırakmıştır. Ona göre, toplum üç sütun üzerinde yükselmektedir; bunlar, kültür, ekoloji ve ekonomidir.

Din hususundaki görüşüne gelirsek, kendisi Mali'de pek çok gencin İslam'a döndüğünü ifade ederek, bunun nedenini ise Batı modernliğinin Afrikalı değerlerde yarattığı boşluk olarak tanımlamaktadır.

Sıkı bir globalleşme karşıtı olan Aminata Traoré'ye göre, Batı modernlik başlığı altında tüm dünyanın aynı kültür ve değerlere sahip olmasını istemektedir. Oysa dünya farklı değerlere sahip bir bütündür. Bu sebeple Afrikalıların bunlara aldanmaması gerektiğini ve Afrika modernizasyonunu hayata geçirmesi gerektiğini dile getirmektedir.¹⁵

2.3. Uluslararası Ceza Mahkemesi Başsavcısı: Fatou Bensouda, Gambiya

Fatou Bom Bensouda, 1961 tarihinde Gambiya'da Müslüman bir ailede doğmuştur. Kendisi Gambiyalı avukat ve uluslararası ceza hukuku savcısıdır.

Fatou Bensouda 1986'da Ife Üniversitesi hukuk fakültesinden mezun olmuştur. Ardından Malta'ya giderek burada Uluslararası Deniz Hukuku Kuruluşu'nda hukuk yüksek lisansını tamamlamıştır. Kendisi Gambiya'daki ilk deniz hukuku uzmanıdır.

Fatou Bensouda, lise yıllarından beri adalet duygusuyla hareket eden ve toplumda bir adaletsizlik görünce, bu durumu düzeltmek için bir şeyler yapmak isteyen olmuştur.

¹⁵ Gie Goris, "Aminata Traoré: Africans Are Not Poor, They Are Robbed", *Mondiaal Nieuw*, 26 Kasım 2009.

Kaynak: wikipedia.org

Şekil 3. Fatou Bom Bensouda

Bensouda, Haziran 2012'den beri Uluslararası Ceza Mahkemesi Başsavcılığı görevini yürütmekte olup, önceden Gambiya Adalet Bakanlığı görevini de üstlenmiştir. Ayrıca Tanzanya'da, Ruanda Uluslararası Ceza Hakemliğinde hukuk danışmanlığı da yapmıştır. Ayrıca, Batı Afrika Ülkeleri Ekonomi Topluluğu'nun hakemlik (ECOWAS) görüşmelerinde bulunmuş, suç önleme ve insan hakları konularında Birleşmiş Milletler'de (BM) delegelik yapmıştır. Bahsi geçen görevlerinden önce Bensouda, Gambiya'nın önde gelen ticari bankalarından birinde genel müdürlük yapmıştır.

Bensouda, Uluslararası Ceza Mahkemesi'ndeki (ICC) amacını, ICC ile diğer mahkemelerin yapamadığını yaparak, savaş ve soykırım suçlularını adaletle tanıştırmak olarak ifade etmektedir. Bu durum Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kuruluş amacıyla da birebir örtüşmektedir. Kurumun halihazırdaki amacı, tüm dünyada kendini hukukun üstünde gören savaş suçluları ve soykırım tiranlarını yargılamaktır. Bu durumda Fatou Bensouda en çekindikleri kişidir. Çünkü Bensouda 2012'den beri kurumun en yetkili savcısı konumundadır. Ayrıca kendisi dünyadaki en güçlü Müslüman Afrikalı kadın olarak anılmaktadır.

Bensouda, Kasım 2017'de ICC yargıçlarından, Afganistan'daki savaş suçlarını araştırmak için izin istemiştir. Bu bağlamda hem Taliban, hem Afgan hükümeti güçleri hem de mevcut uluslararası güçler (ABD birlikleri) soruşturma içinde yer

alacaklardır. Soruşturma ayrıca, CIA'in Afganistan'daki faaliyetlerini de kapsamaktadır. Mahkeme bu konu hakkında nihai kararını hala açıklamadı ancak bu soruşturmanın teklif edilmesi bile dünyada büyük yankılar uyandırdı.

ABD, bu soruşturma teklifine şiddetle karşı çıktı ve Nisan 2019'da Bensouda'nın ABD vizesini iptal etti. Amerika Birleşik Devletleri sözcüsü, ABD egemenliğini koruyacak adımlar atacaklarını, Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin adil olmayan soruşturmasından ülke vatandaşlarını koruyacaklarını açıklamıştır. Bunun üzerine, ICC Başsavcısı Bensouda, korkusuzca ve tarafsızca görevini devam edeceğini ifade etmiştir.

Fatou Bensouda'nın ajandasına bakarsak, Filistin'in ICC'ye dahil olmasıyla birlikte, Filistin'de yaşanan savaş suçlarının soruşturduğunu görebiliriz. Ancak İsrail'e yönelik neredeyse hiçbir yaptırım ABD'nin vetosu nedeniyle BM Güvenlik Konseyi'nden geçmemektedir. BM Güvenlik Konseyi'nin işlevsizliği sadece bununla da sınırlı kalmamaktadır. Örneğin Suriye savaş suçları da Rusya ve Çin vetolarıyla korunmaktadır. Dahası halihazırda BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesinden ABD, Rusya ve Çin Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne de katılmamışlardır. Şu anda Batı ülkelerinden ICC'de yargılanan tek ülke, İngiltere'dir. Bunun nedeni ise Irak'ta yaşanan savaş suçlarıdır.

Fatou Bensouda'nın bir diğer gündem maddesi Afrika'daki çatışmalardır. Bu çatışmalarda en kırılgan unsurların kadınlar ve çocuklar olduğunun altını çizmektedir. Ayrıca kendisi Afrika'nın kültürel ve etnik yapısını bildiği için bunun soruşturmaları kolaylaştırdığını da belirtmektedir. Bensouda, görüldüğü üzere hem politik görüşlere hem de kompleks hukuk vakalarına karşı, onu yıldırmasına izin vermeden direnmektedir. Kendisi gençlere zorluklara rağmen yaptıkları işten vazgeçmemeyi öğütlemektedir.¹⁶

¹⁶ Esther Addley, "Fatou Bensouda, The Woman Who Hunts Tyrants", *Guardian*, 5 Haziran 2016.

2.4. Etiyopya'nın İlk Kadın Devlet Başkanı: Sahle-Work Zewde, Etiyopya

Sahle Work-Zewde, 25 Ekim 2018'de Etiyopya parlamentosu tarafından oy birliğiyle ülkenin ilk kadın devlet başkanı olarak seçilmiştir.

Kaynak: wikipedia.com

Şekil 4. Sahle-Work Zewde

Sahle-Work Zewde, Addis Ababa'da doğmuştur, Fransa'da öğrenim görmüştür. Mezuniyetinin ardından, 1980'lerin sonunda diplomasi kariyerine komünist askeri rejim altında başladı ve 1989'da ilk görev yeri olan Senegal'e atandı.

Kendisinin otuz yıllık diplomatlık kariyeri ağırlıklı olarak Fransızca konuşulan ülkelerde geçmiştir. 1993-2002 yılları arasında Cibuti'de Doğu Afrika'da bir ticaret bloğu olan Kalkınma Üzerine Hükümetler arası Otorite'de (Intergovernmental Authority on Development – IGAD) Etiyopya'nın temsilcisi olarak görev yapmıştır. Burada ticaret ve Somali kültürünü öğrenmiştir. Söz konusu bölge, Etiyopya ticareti için önemli bir yer olup, Sahle-Work Zewde'nin görevi de bir hayli ağırdı. Sahle-Work Zewde, ardından Fransa'ya Etiyopya Büyükelçisi olarak atanmıştır. 2006'da ise Addis Ababa'ya geri çağırılmış ve Dışişleri Bakanlığı bünyesindeki Afrika departmanının başına geçmiştir. 2011'de Birleşmiş Milletler Nairobi Ofisi'nde müdür olarak görev yapmıştır. Başkan olmadan hemen önce ise BM'nin Afrika

Birliği'ndeki (African Union –AU) en yetkili temsilcisiydi. Kendisi iyi derecede İngilizce, Fransızca ve Etiyopya'nın ana dili olan Amharic bilmektedir.

Sahle-Work Zewde'nin tarafsız oluşu, toplum tarafından sevilmesi onu başkanlığa götüren birkaç konudan biridir. 2013-2018 yılları arasında görev yapan Mulatu Teshome'nin istifası sonrası göreve gelmiştir.

Kendisinin Etiyopya'nın ilk kadın başkanı olarak göreve gelmesi, kadın hakları örgütlerini umutlandırmış, cinsiyet eşitliği üzerinde çalışmaları arttırmıştır. Halihazırda kadınların güçlendirilmesi kendi önceliklerinden biri olmuştur. Diplomasi kariyeri, uluslararası arenada Etiyopya'nın politik reformlarını tamamlaması açısından olumlu etki yaratmıştır. Kendisinin göreve gelişyle, ülke içinde çekişme ve çatışmaları önleme, birliği sağlama, bölünmeyi önleme çalışmaları hız kazanmıştır. Sahle-Work Zewde, başkan olduktan sonra yaptığı ilk konuşmasında dikkatleri şu noktalar üzerine çekmiştir: refah düzeyi artan bir Etiyopya, dini özgürlüklerin sağlanması, etnik ve cinsiyetçi ayrımların ortadan kaldırılması.¹⁷

Esasında Sahle-Work Zewde'nin bu göreve gelmesi çok da şaşırtıcı olmamıştır. Çünkü reformist başbakan Abiy Ahmed yönetimi geleneksel olarak erkek egemen görevlere kadın yöneticileri getirmiştir. Örneğin, mevcut kabinenin yarısı kadınlardan oluşmuştur ve Aisha Mohammed ilk kadın savunma bakanı olarak göreve getirilmiştir. Bir diğer örnek ise Muferiat Kamil'in yeni kurulan Barış Bakanlığı'nın başına geçerek, polis ve istihbarattan sorumlu olmasıdır.

Sahle-Work Zewde, halen Çin ve Suudi Arabistan'ın etkisinin yoğun hissedildiği Etiyopya'da görevini sürdürmektedir.

¹⁷ "Sahle-Work Zewde, The Diplomat Who's Become Ethiopia's First Female President", *france24*, 26.10.2018

SONUÇ

Afrika’da kalkınma süreçlerinde kadınların rolü çok önemlidir. Dolayısıyla daha fazla üretim, daha fazla ticaret için kadınların güçlendirilmesi elzemdir. Afrika’da ekonomide kadın hakları daha belirgin olmalı ve kadın çalışanlar kayıt altına alınmalıdır.

Politikada ise, kadınlar görece daha aktiftir. Bu durum, Ruanda gibi bir kısım Afrika ülkelerinde yasalarla korunurken, Fas gibi diğer ülkelerde kadınların politikaya katılımı daha düşük seviyelerde olabilmektedir. Öncelikle kadın ve erkek fark etmeksizin, kendi öz değerlerine sahip çıkan bilinçli bir toplum oluşturulabilmelidir. Mali Eski Kültür ve Turizm Bakanı Aminata Traoré’nin savunduğu gibi, Batı’nın dominasyonundan kurtulmak gereklidir. Kendi modernizasyonlarını oluşturan ve kadınları her anlamda güçlendiren ve toplumsal hayata dâhil eden bir bilinçle hareket edilmelidir.

Son söz, örneklerle açıkladığımız üzere, kadınlar Afrika’da çok yüksek konumlar erişebilmektedirler, yeter ki erkeklerle eşit şekilde eğitime ulaşabilsinler ve desteklensinler.

KAYNAKÇA

Gerald Chirinda, “What can be done to economically empower women in Africa?”, 8 Mayıs 2018, <https://www.weforum.org/agenda/2018/05/women-africa-economic-empowerment/>

Paul Brenton et al., “Women and Trade in Africa: Realizing the Potential”, *The World Bank*.

Empowering African Women: An Agenda for Action, Abidjan, *African Development Bank*, Mayıs 2015, s. 26.

Zipporah Musau, “African Women in Politics: Miles To Go Before Parity Is Achieved”, *Africa Renewal*, Nisan-Temmuz 2019.

Makhtar Diop, “Celebrating Africa’s Female Athletes and Leaders of Tomorrow”, *The World Bank*, 8 Mart 2018.

“The Top 4 Challenges That African Women in Tech Face”, 8 Ağustos 2018, <https://www.oleconnect.com/the-top-4-challenges-that-african-women-in-tech-face/>

“Women and Girls Summit Tackles Issues Affecting African Women”, 23 Eylül 2014, <https://www.brandsouthafrica.com/investmentsimmigration/africanews/women-and-girls-summit>

“Ellen Johnson Sirleaf: President of Liberia”, *Brittanica*, <https://www.britannica.com/biography/Ellen-Johnson-Sirleaf>

“Aminata Traoré”, *casafrica.com*, <http://www.casafrica.es/en/detalle-who-is-who.jsp%3FDS7.PROID=36591.html>

Gie Goris, “Aminata Traoré: Africans Are Not Poor, They Are Robbed”, *Mondiaal Nieuw*, 26 Kasım 2009.

Esther Addley, “Fatou Bensouda, The Woman Who Hunts Tyrants”, *Guardian*, 5 Haziran 2016.

“Sahle-Work Zewde, The Diplomat Who’s Become Ethiopia’s First Female President”, *france24*, 26.10.2018.

“Africa: Women Leaders Four Times More Likely To Be Shown Naked On Screen – Plan International And Geena Davis Report”, *AllAfrica.com*, 11 Ekim 2019.

Naba Mohiedeen, “Sudan: Ruling Council Appoints 1st Woman Chief Justice in Africa”, *AllAfrica.com*, 11 Ekim 2019.

“South Africa: Unite to End Gender-Based Violence”, *AllAfrica.com*, 11 Ekim 2019.

Stacey Knott, “African Women in Tech Working to Close Digital Divide”, *AllAfrica.com*, 10 Ekim 2019.